

att Riksdagen ville besluta, att lånekontorets i Wisby från Riksbanken egande förlag, utgörande för närvarande 400,000 R:dr R:mt, en tillfällig försträckning af R:dr 50,000 obereknad, måtte från 1869 års början förstärkas med 300,000 R:dr, af hvilken summa 150,000 R:dr måtte till allmänna diskonten, och återstoden till handels- och närings-diskontfonden anvisas.

Om remiss till Banko-Utskottet anhålles.

Stockholm den 25 Januari 1868.

G. Kolmodin.

N:o 235.

Af Herr **C. J. Bergman**: Att vid Rikets elementarläroverk fornnordiska språket måtte, så fort behöfliga läro- och läseböcker hunnit utkomma, upptagas bland undervisningsämnena och der blifva, i stället för Tyskan, det begynnande och grundläggande språkämnet *m. m.*

Sedan i våra dagar Svenska språket omsider blifvit hedradt med en plats bland de Svenska elementarläroverkens bildningsämnen; sedan några stycken äfven af Norges och Danmarks litteratur der börjat meddelas; sedan Rydqvists "Svenska språkets lagar" ur fornspråkets rika grufvor frambrutit och lagt i dagen det dyrbaraste materiel för undervisning i modersmålets "rykt och riktighet"; sedan kring de vid våra båda universiteter inrättade lärostolar för fornnordiska språket och litteraturen en allt större krets af lärjungar börjat sluta sig; sedan äldre och yngre lärare i nämnda vetenskap medelst föreläsningar och skrifter hos högskolornas ungdom väckt håg och kärlek för våra nordiska förfäders snillebragder i sång och saga, i lagstiftning och vishetslära; och sedan dessa studier der, vid högskolorna, så slagit rot och vuxit upp, att mogen frukt äfven för de lägre skolorna kan derifrån påräknas; så torde nu, tvifvelsutän, tiden vara inne, att allvarligt och kärleksfullt

lekstullt se till, om man icke äfven åt dessa lägre skolor bör tillgodogöra den skandinaviska forntidens rikedom af egendomligt nordisk bildningskraft, dess kapital af gedignaste språkmalm, dess massa af ljus öfver alla de medborgerliga förhållanden, de författningar, lagar, seder och bruk, på hvilka vår nutid hvilat, samt föra lärjungan till det friska källsprång, ur hvilket, i närbelägna strömfåror, vårt eget och våra brödrafolks språk framflyta. Det torde nu i sanning vara tid att se till, om icke det Svenska läroverket, som i språkväg alltför länge och under uppenbar miss-hushållning med egna tillgångar lefvat mest på lån utifrån, som — enligt vår stora bedröfliga svaghet för allt utländskt — konsumerat hufvudsakligen främmande, äldre och yngre bildningsmedel, icke eger i vårt folks eget, men i långliga tider vårdslösave, arf från forntida släkten språkskatter med lika bildande, men vida mera uppriskande och föryngrande skaplynne — språkskatter, som kunna vara för unga sinnen en på samma gång äkta nordisk och verkligt sund och stärkande näring.

För hvarje folks sanna utveckling är det den första frågan, om det vill förstå sig sjelft. Och vill folket förstå sig sjelft, så måste det förstå sin forntid, och vill det lära känna den, så måste det hafva insigt i forntidens språk, hvilket just är det klaraste uttrycket, den skarpaste afpräglingen af dess odlingsgrad. Denna insigt bör skolan meddela sina lärjungar, på det att de må framför allt annat på jorden älska sitt fosterland, på hvars grund de skola bygga och bo och arbeta, enhvar i sitt kall, och hvars välfärd är deras egen välfärd. För att rätt veta, hvad detta fosterland är och hvad det kan blifva, böra de lära, hvad detta land har varit, för att från dess forntids häfder insamla både varningar och fördömen. Men då jag så inom elementarläroverkets språkkrets yrkar plats för vårt eget fornspråk, vill jag dermed ingalunda uttränga något af de äldre och yngre utländska språk, som nu ingå i läroverkets undervisningsplan. Vår ställning måste ju vara sådan, att, på samma gång som vi värna vår egen nationalitet, böra vi också minnas, att vår nordiska folkstam är vid sidan af Europas andra nationer en jemnbördig delegare i den europeiska odlingen, och vi måste derföre med hänsyn till de stora kulturfrågorna hafva samma intresse och samma sträfvan, som de öfriga folken i vår verldsdel, måste derföre oafbrutet aktgifva äfven på dessa frågor, följa och i vår mån befordra deras utveckling, men alltid på vårt vis och med bibehållen sjelfständighet. Och i ädelt mensklig mening sjelfständig är icke den, som afsöndrar sig och sluter sig inom sig sjelf, utan den, som både sträfvar att utbilda sig med frukterna af föregående tidevarfs arbeten, och med öppet hjerta och öga söker det goda, hvarhelst det än må finnas, och som med klar besinning bearbetar och assimilerar det till öfverensstämmelse med sitt egendomliga väsende.

Då jag sålunda ämnar föreslå Fornnordiska språkets (eller Isländskans) inrymmande i våra elementarläroverks undervisningsplan, vet jag väl, att den littera-

tur, som detta språk erbjuder, icke kan fullt jemföras med de gamle Romarnes, än mindre med Grekernes; men med dessa litteraturer får ju den efter egentligen s. k. lärd bildning sträfvande ynglingen vid skolan grundläggas, och vid högskolan fortsätta, en ovedersägligen vigtig och fruktbringande bekantskap. Den Fornnordiska litteraturen anses emellertid mäta sig med allt det, som andra europeiska folk kunna uppvisa från samma tid, och är rik, tillräckligt rik, på både prosa och poesi, rik på "betraktelsens allvar och betydelsens djup"; den är manlig och kraftfull och högstämd. Och i linguistiskt hänseende och i pedagogisk användbarhet kommer Nordens fornspråk de s. k. klassiska språken ganska nära: det är rikt på former, det är egendomligt och sinnrikt i sin ordbildning, uttrycksfullt i sina konstruktioner, och rikt på synonymer; det är naturligtvis utrustadt med just den ädla språk-malm, af hvilken vi, när en gång vi gripa oss an med att från vårt språk "borttvätta allt det främmande sminket", kunna prägla behöfliga nya ord af bästa både vigt och klang. Och först och sist, detta språk är vårt arf och eget, är den stamma, hvarmed våra förfäder på allshärjartinget häfdade landets frihet; det är modern till vårt modersmål — och vi skola hedra fader och moder, på det att oss måtte väl gå, och att vi, såsom ett fritt folk, länge måtte få lefva på jorden.

Att läroverkets språkundervisning begynner med ett gammalt språk, erbjuder, såsom bekant, stora fördelar, och därför egnar sig Fornnordiskan särdeles väl till grundläggning för skolans språkarbeten. I stället för ett, med vårt nuvarande tungomål sido-ordnad germaniskt språk, hvilket nu begynner i läroverkets första klass, och hvarigenom vi i afseende på vår skolbildning, såsom det nyligen blifvit anmärkt, kommit att intaga en underordnad ställning till ett nutida folk, skulle, enligt mitt förslag, komma ett forngermaniskt språk, som är egentliga stamspråket för vårt eget, och som, genom att införa lärjungen i de germaniska språkens föreställningsformer i allmänhet, skall, i sinom tid, befrämja och underlätta studiet af Tyskan och Engelskan.

Om nu Fornnordiskan toges till begynnelsespråk, så torde de efterhand inträdande främmande språkens ordningsföljd kunna blifva följande:

	<i>Klassiska linien.</i>	<i>Reala linien.</i>
1:a året	Fornnordiskan.	
2:a "	— — — —	— — — —
3:e "	Tyskan.	
4:e "	— — — —	— — — —
5:e "	Latinet.	Engelskan.
6:e "	— — — —	Franskan.
7:e "	Franskan.	— — — —
8:e "	Grekiskan.	— — — —
9:e "	— — — —	— — — —
10:e "	— — — —	— — — —

Vid detta försök till uppställande af språkens ordningsföljd *) må märkas, att samma grundregel, som i nu gällande skolordnings läseplaner, här är iakttagen, nemligen att, i allmänhet, nytt språk inträder efter ett års mellantid, från hvilken regel dock, såsom synes, tvänne undantag ansetts nödvändiga — och tvänne sådana undantag finnas ock i nu anbefallda läseplaner. Modersmålet är ej särskildt omnämndt; det ingår, liksom nu, i alla afdelningar, och behandlas till en början så, att undervisningen hufvudsakligen består i praktiska öfningar (läsning, redogörelse för det lästa, rättskrifning). Från och med mionde året anses Tyskan kunna sluta i båda linierna (liksom nu); detta språk skall väl komma att läsas tvänne år mindre än nu; men genom den allmänna grundläggning af de "grammatikaliska begreppen" och specielt germaniska förberedelse, som Fornordiskan erbjuder, böra framstegen under de åt detta ämne anslagna 6 åren blifva ungefärligen lika stora, som nu. Latinet framflyttas tvänne år, och derigenom blir de båda liniernas sammanhållning tvänne år längre, och lärjungens anlag och fallenhet för den ena eller andra bildningslinien lättare att urskilja. Grekiskan framflyttas till åttonde året. I båda sistnämnda komma pensa att blifva mindre, emot hvad de nu äro; men erfarenheten skall visa, om icke den nu några år äldre ynglingens genom Fornordiskan och Tyskan utvecklade språksinne och mer sjelfständiga arbetskraft kan antagas komma att, åtminstone till någon del, ersätta hvad som förlorats i tid genom ett sednare begynnande. I Latinet skall tvifvelsutän den egentliga elementarbildningen ernås, och i Grekiskan skall icke blott det egentligen skolmessiga förarbetet med den grammatikaliska delen, utan ock någon bekantskap med Xenophons prosa och med Homérs skaldesång kunna medhinnas — hvarefter detta språk, liksom Latinet, vid högskolan i högre grad och omfång kan studeras. Genom upptagande emellertid af ett nytt språkämne, Fornordiskan, hvilket dock efter sjetten året bör efterträdas af modersmålets egentligen grammatikaliska behandling och läsning, utaf språkprof af Svenskan i dess olika utvecklingsstadier, från och med Run-perioden, samt utaf läsning af valda stycken ur den norska och danska litteraturen, hvarigenom modersmålet kommer att fordra ett större utrymme, än nu, måste, på det att lärjungens tid måtte räcka till och all öfveransträngning undvikas, fordringarne i några andra ämnen nedsättas: så t. ex. må egentlig dogmatik kunna ersättas af

*) I nu gällande undervisningsplan är ordningsföljden:

	<i>Klassiska linien.</i>	<i>Reala linien.</i>
1:a året		Tyskan.
2:a "	— — — —	— — — —
3:e "	Latinet.	Engelskan.
4:e "	— — — —	Franskan.
5:e "	Grekiskan.	— — — —
6:e "	Franskan.	— — — —
7:e "	— — — —	— — — —
8:e "	— — — —	— — — —
9:e "	— — — —	— — — —
10:e "	— — — —	— — — —

“Tros-lärans hufvudsanningar“, framställda vid och ur Nya Testamentets läsning, och kyrkohistoria öfverflyttas till allmänna historiens kultur-afdelning.

Hufvudsaken i detta förslag är, såsom nämnt, att Fornnordiskan, grundvalen till vårt språk, äfven måtte blifva grundläggningen till skolans språk-arbete, samt derigenom och genom sin litteratur gifva skolan en fosterländsk prägel. Hvad förslaget detaljer angår, kunna de helt säkert uppställas och ordnas på ett bättre sätt, än här kortligen blifvit antydt.

Mer än tvänne hela århundraden hafva förflutit, sedan den store Gustaf Adolf förklarade, att, så fort han komme ur krigsbullret till fred och ro, skulle han så skipa och ordna om skolorna i hela sitt rike, att Svenska medeltidens till innehåll och språk lika ypperliga verk “Om konunga- och höfdinga-styrelse“ der skulle med flit ungdomen föreläst warda. Men fredens lugn blef icke hans lott, och hans plan blef icke i verket satt; men historien har emedlertid antecknat hans löfte såsom ett bevis på hans sannt fosterländska tänkesätt äfven i afseende på den Svenska skolans betydelse och kraf.

Vid pass ett århundrade har förflutit, sedan den väldige, fosterländske språkforskaren Johannes Ihre, såsom motto till sitt “Utkast till föreläsningar öfver Svenska språket“, tecknade Ciceros bekanta ord: “Mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus nostra ignota sunt“ (Ingen är, enligt min åsigt, riktigt bildad, för hvilken vårt språk och vår litteratur äro obekanta). Vi, som sätta den berömde Romarens språk och värtalighet så högt, låtom oss äfven af hans romerska fosterlandskärlek lära oss kärlek till allt hvad Norden har stort och lärorikt, så att vi icke måtte gå såsom främlingar i vårt eget land, hvars forntid de fleste af dess skolbildade söner, snart sagdt, känna mindre än det gamla Greklands och Roms.

På ofvan anförda skäl vågar jag vördsamt föreslå, att Riksdagen, ifall hufvudtanken i detta förslag efter sorgfällig pröfnig befinnes innehålla något gagneligt och godt,

ville hos Kongl. Maj:t i underdånig skrifvelse anhålla, att vid rikets elementarläroverk Fornnordiska språket måtte, så fort behöfliga läro- och läse-böcker hunnit utkomma, upptagas bland undervisnings-ämnena, och der blifva, i stället för Tyskan, det begynnande och grundläggande språkämnets, samt att Kongl. Maj:t för öfrigt i läroverkens undervisningsplan täcktes i nåder låta införa de förändringar, som deraf blifva en följd

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm i Januari 1868.

C. J. Bergman.